

УДК 327.54 (73)

А. О. Худож

ВЛИВ СТЕРЕОТИПІВ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ Б. КЛІНТОНА У ВІРШЕННІ КУРСУ КВІФІКТУ В ЮГОСЛАВІЇ

У статті проаналізовано вплив політики американського президента Б. Клінтона, зокрема його політику, спрямовану на припинення конфлікту в Югославії. Вислідено основні аспекти його зовнішньополітичного курсу під час перебування при владі. Виявлено основні стереотипи сприйняття зовнішньополітичних ініціатив американським політиком. Співвіднесено політичні стереотипи та політичну діяльність Б. Клінтона. Висвітлено особливості югославського конфлікту та мотивацію політичної діяльності.

Ключові слова: зовнішня політика, імперіалізм, переміщення, інтерес, війна.

Постановка проблеми. В умовах ключової ролі США набуває актуальності дослідження стереотипів, які впливають на політику американських президентів. Вагомиме можливість не тільки визначення питання впливу настанов та стереотипів, але й розуміння впливу їхнього впливу на подальші кроки американських політиків, наслідки яких відбуваються в багатьох країнах Європи, Азії тощо.

Власне актуальним і раніше не досліджуваним виявляється аналіз чинників і стереотипних уявлень американського політика, колишнього президента США Б. Клінтона.

Зовнішню політику Б. Клінтона досліджувало чимало науковців, які акцентували увагу на різних аспектах цієї проблеми [1; 2; 3; 4]. Однак його погляди та стереотипні уявлення, що суттєво впливали на формування зовнішньої політики до відношення до колишньої Югославії залишилися поза увагою науковців. Ми вбачаємо напевне завдання у висвітленні зовнішньополітичної діяльності президента Б. Клінтона за умов зміни стратегії та формування новою політичного курсу США протягом 1993-2001 років.

Метою даної статті є визначення тих чинників, що сприяли формуванню уявлень президента Дж. Буша про Югославію, його переконання у справедливості кроків, що привели до розпаду країни.

У статті передбачаються такі завдання:

- Виявити та описати політичні ідеї та переконання президента США Б. Клінтона, що впливали на формування зовнішньої політики стосовно Югославії;
- Порівняти політичні уявлення та стереотипи Б. Клінтона та виявити динаміку зовнішньополітичних поглядів.

БОСНІЯ: ВІЙНА ТА ІНТЕРВЕНЦІЯ

Конфлікт у Боснії та Герцеговіні відрізнявся від конфлікту в Сомалі та Габрії вимагав інших зусиль від американських політиків. По-перше, Боснія знаходиться в центрі Європи, а по-друге, він виник внаслідок політичного розвалу цілої країни. Насильство в Югославії зарожувало перекинутися на всю південно-східну Європу [5, с. 79]. Хоча Біллі Клінтон і не хотів стикатися втручатися у міжетнічну громадянську війну, проте його рішення втрутитися в конфлікт мало військові, політичні та дипломатичні наслідки, що далеко вийшли за межі самої операції.

БІЛІ КЛІНТОН І БОСНІЯ

На дії американських політиків впливали наступні стереотипи: ДЕМОКРАПІЯ можлива в будь-якій країні Європи; ДЕМОКРАПІЮ слід підтримувати, якщо дипломатична підтримка не діє, то слід застосувати СИЛУ; СИЛА – вагомий аргумент в політиці та дипломатії; КОЛИШНІ ВРОГОІ можуть стати друзями, якщо їх задобрити грошима та обіцянками.

Коли Клінтон прийшов до влади січні 1993 року, він загав Боснію набагато меншою ніж вона була раніше. Не маючи альтернативи і чітких уявлень про політичне врегулювання, США застосували політику прямика і кнута, щоб переконати воюючі сторони укласти мир. Уорен Крістофер ініціював нову стратегію, задану у квітні 1993 року у програмі CBS "обличчя нації": "США не мають засобів для того, щоб змусити любити один одного" [6, с. А5]. 20 квітня 1993 року під час зустрічі з Вацлавом Гавелом, Б. Клінтон зазначив: "США завжди будуть шукати можливості щоб виступити – щонайменше на словах проти жорстокоєті, нелюдськості" [7, с. 153]. Такий підхід є наслідком дії стереотипу американських політиків про обраність американського народу та місію, покладену на нього Богом. Цю думку підтверджують виявлені поняття (Таблиця 1). Джерелом для даних слугувала промова Б. Клінтона [Док. 1].

Таблиця 1

Американське лідерство в 1993 році	
Американська місія – 1	1
Світлове лідерство – 3	3
Відповідальність США – 4	3

Якщо порівняти небезпеки, які постали в світі у 1993 році, то таких було небагато. В інавгураційній промові 20 січня 1993 року президент Клінтон задав тільки 7 понять, пов'язаних з небезпеками [Таблиця 2].

Таблиця 2

Небезпеки світі в 1993 році	
Війни	1
Ворог	1

Гонимі об'єкти-	1
Загрози	3
Комунізм	1
Фашизм	1
Холодна війна	1

У наступні роки ситуація суттєво не змінилася, оскільки незважаючи на тривалу війну в Югославії, Клінтон у своїх ключових промовах не згадав ні Сербію, ні Югославію згалом [Див. Док. 3-6].

Жорстокість і безлад змусили США кріпиль-ченим НАТО прийняти 10-денний ультиматум із погрозою різкомати бомбардування передових позицій боснійських сербів, якщо ті не знінуть облогу Сараєво. Після напруженої перемовин з боснійськими сербами і втручання президента Росії Бориса Єльцина всі сторони погодилися [5, с. 90].

Наступний крок США був спричинений ситуацією, коли близькіть серби атакували 65.000 людей, що попали в полон у місті Сараєво в квітні 1994 року. Вашингтон тоді переконав НАТО залати обмежені авіаудари по боснійським сербам. Бомбардування, начебто, було проведено для того, щоб захистити 12 миротворців ООН які були в зоні мієча, Та це була тільки відмова. Насправді так зване точкове бомбардування мало ще діло, щоб зупинити сербів від вродивини. Однак, не не завалило президенту Клінтону рідко віпати так зусилля: "Це було чике вираження вбелі НАТО вволі США" [8 с. А13]. Такий прояв токсолодичності прот те, що стереотипи американських політків є дублюм ориєнтром у міжнародній політиці, де кожен крок спричиняє глобальні наслідки.

США РОБЛЯТЬ КРОКИ ДО РЕЗОЛЮЦІЇ

Події 1995 року свідчать про те, що США нав'язують свою думку іншим країнам, і осанне рішення американські політики зазначають за собою.

У США посилювався тиск на Білий Дім як з боку громадськості, так і з боку Конгресу щодо рішення по врегулюванні війни на Балканах. Конгрес навіть прийняв закон, відмінивши ембарго на доставки зброї до Боснії, на який президент Клінтон наклав вето у серпні 1994 року, як ні такий, що "був помилковим кроком у невідходивий час" [9, с. А1]. Американські дипломати працювали з хорватими та боснійськими мусульманами в напрямку реформування автн-сербської коаліції. Застосовуючи погрози накласти санкції на Хорватію та обвиняки сприяли ініціативі нової країни у Європейську співзлоту, США піддалили президента Туджманца, який погодився не підтримувати хорватських добовників у західній Вертеговині та вивести 30.000 військових із Боснійської республіки. Боснійський президент Бербеатович приєднався до свого хорватського партнера у цьому Домі, де вони підписали Вашингтонську угоду 18 березня. Таким чином, обидва уряди уникли економічних і політичних санкцій, що впади на Сербію. До квітня 1996 року, місяцями пізніше після Дейтоської угоди, стадо відомо про те, що президент Клінтон двома роками раніше затвердав план по створенню прихованого каналу

поставки зброя Ірану Боснійським мусульманам через Хорватію. Ці дії суперечили міжнародним угодам і це був очевидний обман американських союзників, проте така авантюра допомогла змінити порушений баланс наземних сил, де сили були на стороні сербів [10, с. А1]. Коли про це стало відомо, Конгрес підняв питання про приховування інформації та зміцнення позиції Ірану на Балканах [5, с. 92].

Другим хід США зробили на Балканській шаховій дошці, задіявши Росю до мирного процесу врегулювання конфлікту разом із іншими Європейськими гравцями. Без росіян, які тримали бік Сербів, угоди не вдалося б досягти. Якби Москва виступила проти мирних ініціатив, то це б привело до нового поділу в Європі типу холодної війни.

ПОВОРОТНІ ПУНКТИ

Для США та Європи поворотним пунктом Боснійського конфлікту стало падіння Сребреніци у Боснії-Герцеговині. Оточені міліцією боснійських сербів і сербськими військовими підрозділами, жителі страждали від голоду та постійних атак. Коли з'явилися новини, що сербська міліція та регулярні війська знищують населення міста чисельністю 7.000 жителів, в той час ж 400 Гаїшівських миротворців стояли безпомічно осторонь, оцінки та судження дипломатів кардинально змінилися [5, с. 93].

На військовому саміті міністри оборони НАТО вирішили, що НАТО має вирішувати, а не ООН, коли припинити стрілянину, застосовувати авіа нальоти тощо. Таке рішення заклало основи натовської авіа кампанії у Косово чотири роки по тому і зрештою вивело НАТО із шлях який привів блок до розміщення військ НАТО у Афганістан після керівної США коаліції і захоплення 2001 року [5, с. 94].

На початку серпня 1995 року хорвати здійснили безжалюзу операцію *Штурм* щоб захисити місто Біхак від місцевої сербської міліції та захопити *Край*. Несподівано хорватська армія завдала поразки сербським силам які залишили столицю Хін без озору. Поразки сербській армії обернулися звірствами і 170 000 біженців серед сербського населення. На той час Захід ігнорував хорватські військові злочини, переслідуючи мету досягти мирної угоди [5, с. 94].

Всі ці фактори – страхотія Сребреніци та Джейп, саміт НАТО та операція Штурм змусили США здійснити зусилля зупинити війну. Разом з Держ департаментом Білл Клінтон взяв на себе роль дипломата мирного врегулювання Балканської кризи. Американським ініціативам щодо припинення війни випадла нагода, коли серби здійснили акт варварства, здійснивши залп по ринковій площі Сараєво, внаслідок чого загинуло 38 людей 28 серпня 1995 року. Вашингтон почав наполягати на відповідному ударі сил НАТО. Двома днями по тому, сили НАТО, на чолі з США, здійснили масований бомбовий удар по сербським позиціям навколо Сараєво. На протязі двох тижнів натовський удар, керіваний США, зруйнував позиції боснійських сербів, артилерійські позиції, склади, радары, комунікаційні споруди та мережі [11, с. 506-515]. Удар співпав з наземними контрастами мусульман та хорватів.

Ці атаки знаменували повернення США до лідерської позиції США у

Атлантичному альянсі. СВОГОБЕ ЛІДЕРСТВО є наступним стереотипом американських політиків. Таке уявлення про роль країни ґрунтує американських політиків до наступних політичних кроків. Такий поворот справ дивив до прийняття рішення щодо гарячого конфлікту. Балканський неспокій міг стати такою собі воронкою, що втягнула б і сусідні країни можливо навіть Росію, щоб навести лад, що в свою чергу могло призвести до ескалації війни за межі країни, перетворивши Балкани на порохову бочку, що запалили б нову світову війну. Коли Холбрук відвідав Белград, він дізнався, що Мілошевич приборкав Караджіча та інших лідерів Пале і об'єднав їх у сильну делегацію Югославсько-Сербської республіки для майбутніх мирних перемовин. Вони підписали документ [12, с. 106].

ДЕЙТОНСЬКА ДИПЛОМАТИЯ

Події літа 1995 року заклали основу для ініційованого Америкою Дейтонського мирного договору. Белград пішов на поступки і гарантував незалежність Боснії з існуючими кордонами міжнародне визнання. На Женевському засіданні на початку вересня американські дипломати сприяли укладенню угоди в колі міністрів з Боснії, Хорватії і Сербії. Мусульмансько-Хорватська Федерация отримала 51% території минулої Боснії і республіки Герцеговини. Республіка Сербська добула 49% від усієї території [5, с. 96].

Перед Дейтонськими перемовинами США мислили як долушити до процесу Росію. Без згоди Москви, Белград міг вимагати окупації. З іншого боку, Вашингтон хотів розвивати стосунки з Москвою після холодної війни з метою пом'якшити антиамериканські настрої в Росії та заручитися підтримкою уряду Бориса Єльцина щодо успішного мирного договору. Клінтон зміг, щоб Російський лідер дав свій фат сербам, а це дозволило б російським писачити, що він задіяний у мирний процес врегулювання конфлікту [12, с. 214]. Така дія дала б більше шансів кандидатам Єльцина впасти до Думи на майбутніх виборах. Це було добре для Єльцина було добре для США, оскільки російський президент часто допомагав вільно в американській шани.

Дипломатичні маневри Вашингтона заспокоїли стурбованість регіоні споківно американської та натовської присутності в сфері їхнього традиційного впливу. Вони також були хорошим уроком як слід мати справу з російською опозицією розширенню НАТО на схід, що здійснило свій вплив формальному запрошенню 1996 року долучитися до альянсу Угорщині, Польщі та Чеській республіці. З іншого боку, така ситуація привела до Російсько-Американського аоротухівня, внаслідок якого Москва послала б своїх миротворців на Балкани якщо мирна угода буде досягнута. Вперше за увесь період з часів другої світової війни російські та американські солдати погодилися діяти спільно під об'єднаним командуванням НАТО. Російські військові виконували накази своєю генерала, проте підпорядковувалися Американському командуванню, виступаючи в підрозділом. Президент Клінтон угодив це особисто з Б. Єльциним у резиденції минулою президента США Франціна Д. Рузвельта у жовтні місяці. Держдепартамент вибрав це місце навмисно, оскільки Російський президент, як і багато його попередників, вважали близьким союзником минулої війни [13, с. 186].

Перемовини по Балканській війні розпочалися 1 листопада 1995 року на Рай Петерсон, повітряній базі в Дейтона, Огайо. США представляли Уорен Крістофер та Річард Холбрук. Сербія, Хорватія та Боснія послали своїх президентів. Пале не знайшлося місця за столом перемовин. На протязі 21 дня йшли важкі перемовини щодо кордонів. Врешті решт боснійські серби отримали 49% Боснії та Герцеговини, в Хорватсько-мусульманській Федерації здобула спокій, створивши трипрезидентну урядову структуру, що діяла на протязі десятиліття. Формально угоду підписали 14 грудня 1995 року у Єлисейському палаці в Парижі. Наслідком цієї війни стало понад 200,000 убитими та понад 2 мільйона людей, що залишилися без житла [5, с. 97].

31 грудня 1995 року американські війська перетнули річку Сава з боку Хорватії і увійшли в Боснію для виконання місії по підтримці миру в Югославії. Ще до того як термін перебування контингенту закінчився 20 грудня 1996 року, США продовжили термін до лютого 1997 року. Війська НАТО нараховували 60 000 військових, з яких 20 000 були американські. Місія полягала у роззброєнні та розмежуванні ворогуючих сторін. У 1996 році, міжнародні миротворчі сили перейменували на Стабілізаційні сили, що краще відображали функції цих підрозділів [5, с. 99].

У промовах Б. Клінтона 1996 та 1997 років двома рядками йдеться про конфліктний регіон, Косово. У 1996 році Боснію згадали двічі, а в 1997 лише 1 раз [Док. 5-7]. У промові 1998 року президент зазначає, що тисячі жителів Косово стали біженцями. США стурбовані такою ситуацією [Док. 8]. У промові 2000 року під час конференції з лідерами європейських країн Клінтон висловив стурбованість про Косово, оскільки Югославія на його думку – демократична країна, в якій, на думку Клінтона, у Боснії та Косово є можливість створити багатоетнічну спільноту, а Югославію керувати в демократичну країну, підтримуючи всі країни в регіоні [Док. 9]. На мою думку, питання демократичного розвитку всіх країн, колишньої частини Югославії досить сумнівне, оскільки республіка країни, запропонований США, і нав'язаний на Дейтовецьких перемовинах пізніше, у 2008 році став президентом для агресії Росії проти Грузії, а подія Грузії був виправданий російськими аналітиками за аналогією з воєнним Югославії. Однак, стереотипи про ДЕМОКРАТИЧНИЙ РОЗВИТОК країн світу є не єдиним стереотипом, притаманним американським політикам. Досить типовим для підтримання своїх ідей, стереотипів на настанов США використовують ВІЙСЬКОВУ СИЛУ, що є ще одним їхнім політичним переконанням. У тій же промові президент Клінтон попереджає, що гарантом вирішення питання в Косово є військова підтримка США у співдружності з НАТО [Док. 9].

Ще одним стереотипним уявленням американського президента є стереотип КОНТРОЛЬ в світі. Якщо зважати на загальну кількість понять, що входять до групи безпеки і контролю в світі, то у кількісному відношенні вони досить численні. Піддавши аналізу 7 основних промов, включно з промовами перед Конгресом та інавгураційні промови, ми виявили таку кількість понять [Таблиця 3].

Таблиця 3

Безпека і контроль в світі в 1993-97 році

Безпека	32
Боротьба з тероризмом	2

Замість	9
Збройні сили	17
Військова міць США	23
Дипломатія	1
Мир	32
НАТО	8
Обмеження ядерної зброї	2
Росія	1

Війна в Боснії привернула увагу Америки до Європи, підняла зацікавленість американських політиків до Європейських проблем, зменшивши відстань між країнами, яка зростає особливо після падіння Берлінської стіни, підняла питання про розширення НАТО на схід, і зрештою привело до операції втручання на боці мусульман провінції Косово чотири роки по тому. Військове втручання в Боснії підняло питання про регіональну стабільність та спроби відродити надію до рфчя, який був несправданий попереднім кризом. Американська допомога у встановленні суспільного ладу на Балканах виявилася у виборках 2000 року і досягла кульмінації заправління президентом Дж. В. Бушем, оскільки слугувало зразком для Афганістану та Іраку.

Перспективу подальших досліджень побачимо в дослідженні впливу зовнішніх чинників на політичний курс США після війни в колиданій Югославії.

Список літератури

1. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія. – К.: Знання, 2007. – 309 с.
2. Егорова-Гартман Е. Віри в солдатки. Политическая психология президентов. – М.: Група компаній "Никола М.", 2003. – 336 с.
3. Лебедева М.М. Мировая политика. – М.: АспектПресс, 2006. – 365 с.
4. Рухавишников В.О. Холодная война, холодный мир. Общественное мнение в США и Европе о СССР / России, внешней политике и безопасности Запада. – М.: Академический проект, 2005. – 864 с.
5. Hennksen, Thomas H. American power after the Berlin Wall. – New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2007. – 250 p.
6. Friedman Thomas L. Foreign Policy Cooks on Back Burner / New York Times, February 8, 1993. – 80 p. A5.
7. Drew Elizabeth. On the Edge. The Clinton Presidency. – New York: Simon and Schuster, 1994. – 462 p.
8. Gordon Michael R. "Christopher, in Unusual Cable, Defends State Dept.," / New York Times, June 16, 1993, page A13.
9. Purdum Todd S. "Clinton Vetoes Lifting Bosnia Arms Embargo," New York Times, August 12, 1994, page A1.
10. Weiner Tim. "Clinton Withholds Bosnia Data from Congress," / New York Times, April 17, 1996, page A1.
11. Owen Robert C., ed. Deliberate Force: A Case Study in Effective Air Campaign. – Montgomery, AL: Air University Press, 2000. – 66 p.
12. Holbrooke Richard C. To End a War. – New York: Random House, 1998. – 408 p.

13. Tabbott Strobe. *The Russian Hand: A Memoir of Presidential Diplomacy*. – New York: Random House, 2002. – 478 p.

Промони

1. Документ 1. Clinton Bill. Inaugural Address, January 20th, 1993, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=46366>
2. Документ 2. Clinton Bill. Address Before a Joint Session of Congress on Administration Goals, February 17, 1993, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=47232>
3. Документ 3. Clinton Bill. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 25, 1994, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=50409>
4. Документ 4. Clinton Bill. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 24, 1995, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=51634>
5. Документ 5. Clinton Bill. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union January 23, 1996, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=53091>
6. Документ 6. Clinton Bill. Inaugural Address, January 20, 1997, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=54183>
7. Документ 7. Clinton Bill. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union February 4, 1997, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=53358>
8. Документ 8. The President's News Conference With President Havel, September 16th, 1998, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=>
9. Документ 9. Clinton Bill. The President's News Conference With European Union Leaders in Lisbon, May 31st, 2000, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=>

Худолій А. А. Вплив стереотипів на зовнішню політику Б. Клінтона в розв'язанні конфлікту в Югославії.

В статті проведено аналіз зовнішньої політики американського президента Б. Клінтона, в частині її політики, направленої на розв'язання конфлікту в Югославії. Розглянуті основні аспекти зовнішньополітичного курсу во время перебування на посту президента США. Виявлені основні стереотипи сприйняття внешнеполітичних опасностей американським президентом. Висвітлено особливості боснійського конфлікту і мотиви його політичної діяльності.

Ключевые слова: зовнішня політика, конфлікт, переговори, шлях, війна.

Khudoliy A. O. Effect of stereotypes on foreign policy of Bill Clinton in resolving conflict in Yugoslavia. The article deals with analysis of foreign policy of the American President Bill Clinton, especially the steps made to resolve conflict in Yugoslavia. Main aspects of his policy during his presidency have been analyzed. Basic stereotypes as filters of foreign policy dangers have been distinguished. Political stereotypes have been correlated with political activity of Bill Clinton. Peculiar features of Bosnia conflict and motifs of American president's political activity have been highlighted.

Key-words: foreign policy, conflict, negotiation, alliance, war.

Поступило в редакцію 27 серпня 2008 г.